

TARPTAUTINIŲ SANKCIJŲ POVEIKIO ARBITRAŽO BYLOS INICIJAVIMUI IR ARBITRAŽO PROCESO VYKDYMUI PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Dmitrij Mačiugin

Mykolas Romeris universiteto

Teisės mokyklos Viešosios teisės institutas

Elektroninis paštas: maciugin.dmitrij@gmail.com

Pateikta 2021 m. birželio 1 d., parengta spaudai 2021 m. birželio 10 d.

DOI: 10.13165/JUR-21-28-1-14

Santrauka. Straipsnyje analizuojama tarptautinės teisės doktrinoje plačiai neiš-tirta tarptautinių sankcijų poveikio arbitražo bylos inicijavimui ir arbitražo proceso vykdymui problematika. Tyrimas atskleidė, kad tarptautinės sankcijos per se neda-ro poveikio arbitražo susitarimo galiojimui, tačiau sukelia sunkumų asmenims, dėl kurių įgyvendinamos tarptautinės sankcijos, sumokėti pradines arbitražo rinkliavas, inter alia, atlikti kitus privalomus mokėjimus vykstant arbitražo procesui, dėl to jis gali būti nepradėtas arba nutrauktas. Tarptautinės sankcijos per se nesuspen-duoja arbitražo institucijų veiklos. Arbitražo institucijos turėtų išvystyti tokias atitiktis teisės aktų reikalavimams procedūras, kurios padėtų arbitražo institucijoms ir kitiems subjektams operatyviai rasti tinkamus sprendimus tarptautinių sankcijų taikymo kontekste. Arbitrai taip pat turėtų atlikti atitiktis vertinimo procedūras, inter alia, turėtų papildomai įvertinti, ar jų priimami sprendimai konkrečioje arbitražo byloje nepažeistų jų pačių nacionalinės teisės.

Reikšminiai žodžiai: tarptautinis arbitražas, poveikio priemonės, sankcijos, arbit-ražo susitarimai, arbitražo institucijos, arbitrai.

Įvadas

Tarptautinis arbitražas – tarptautinių ginčų tarp skirtingų tautų šalių alternatyvus sprendimo būdas¹, kuriam būdingas lankstumas. Jis suteikia šalims didelę laisvę kurti savo ginčų sprendimo tvarką iš esmės, be nacionalinės teisės apribojimų bei garantuoja ginčo ir jo šalių konfidencialumą². Įtempta geopolitinė pastarųjų metų situacija ir ribojamųjų priemonių (sankcijų) karai kaip niekad atskleidė, jog tarptautinis arbitražas yra itin paveikiamas tarptautinių sankcijų taikymu, o jo pagrindinės savybės lankstumas ir konfidencialumas tapo tikru iššūkiu arbitražo šalims ir kitiems subjektams, susijusiems su arbitražo proceso vykdymu tiek arbitražo bylos inicijavimu, tiek viso proceso metu, įskaitant vykdymo stadiją.

Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos (toliau – JT ST), Europos Sąjungos (toliau – ES) ir kitų tarptautinės teisės subjektų įvestos tarptautinės sankcijos prieš Iraką³, Iraną⁴, Rusiją⁵ ir kitas valstybes ir (ar) organizacijas išskėlė į mokslinį diskursą daug kompleksinių ir sudėtingų klausimų dėl arbitražinio susitarimo vykdytinumo, pagal kuriuos asmenys ir subjektai, dėl kurių įgyvendinamos tarptautinės sankcijos (toliau – Paveikti asmenys) turi perduoti savo ginčą jų pasirinktam arbitražui, taip pat dėl arbitražo teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo tarptautinių sankcijų taikymo kontekste.

Kitas arbitražo teisės bendruomenėje keliamas diskursinis klausimas – kokią poveikį tarptautinės sankcijos turi arbitražo proceso vykdymui, o konkrečiai – arbitražo institucijoms ir arbitrų veiklai. Nors kai kurios tarptautinio arbitražo institucijos

-
- 1 Valentinus Mikelėnas, „Arbitražas ir viešoji teisė“, *Arbitražas. Teorija ir praktika* 1 (2015): 6. Kasacinio teismo jurisprudencijoje taip pat pripažįstama, kad arbitražas – visuotinai pripažintas alternatyvus ginčų sprendimo būdas („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. e3K-3-68-611/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. balandžio 23 d., <https://www.infolex.lt/tp/1983056>).
  - 2 Emmanuel Gaillard ir John Savage, *Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration* (Hague: Kluwer Law International, 1999), 1.
  - 3 „United Nations Security Council. Resolution 1546 (2004) of 8 June 2004. Adopted by the Security Council at its 4987th meeting, on 8 June 2004“, United Nations, žiūrėta 2021 m. balandžio 20 d., <https://www.un.org/depts/unmovic/new/documents/resolutions/s-res-1546.pdf>; „Tarybos 2003 m. liepos 7 d. reglamentas (EB) Nr. 1210/2003 dėl tam tikrų konkrečių ekonominių ir finansinių santykių su Iraku apribojimo ir panaikinantis Reglamentą (EB) Nr. 2465/96“, Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. balandžio 20 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A02003R1210-20210205>.
  - 4 „Tarybos 2011 m. balandžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 359/2011 dėl ribojamųjų priemonių, taikytinų tam tikriems asmenims, subjektams ir įstaigoms atsižvelgiant į padėtį Irane“, Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. balandžio 20 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?qid=1591775606558&uri=CELEX%3A02011R0359-20200408>; „Tarybos 2012 m. kovo 23 d. reglamentas (ES) Nr. 267/2012 dėl ribojamųjų priemonių Iranui, kuriuo panaikinamas Reglamentas (ES) Nr. 961/2010“, Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. balandžio 20 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A02012R0267-20201114>.
  - 5 „Tarybos 2014 m. liepos 31 d. reglamentas (ES) Nr. 833/2014 dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į Rusijos veiksmus, kuriais destabilizuojama padėtis Ukrainoje“, Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. balandžio 20 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:02014R0833-20190709>.

nurodo, kad pats arbitražo procesas nėra paveiktas tarptautinių sankcijų, tačiau tuo pačiu pripažįsta, kad Paveikti asmenys gali susidurti su tam tikrais sunkumais, susijusiais su arbitražo bylos inicijavimu bei arbitražo proceso vykdymu⁶. Tokie sunkumai, su kuriais susiduria Paveikti asmenys arbitražo proceso metu, dažniausiai ES teritorijoje, padidino Azijos arbitražo institucijų, įsteigtų valstybėse, kurios susilaiko nuo tarptautinių sankcijų taikymo Paveiktiems asmenims, populiarumą.

Arbitražo teisės bendruomenė pripažįsta, kad dėl teisės doktrinos ir teismų praktikos trūkumo, susijusių su tarptautinių sankcijų taikymu, svarbūs probleminiai klausimai dėl arbitražo susitarimo galiojimo, arbitražo proceso vykdymo taip ir lieka neatsakyti⁷. Tarptautinėje teisės doktrinoje egzistuoja iš esmės tik vienas Tamas Szabados parašytas mokslinis vadovėlis, kurio 8 skyriaus 2 dalyje tik labai glaustai apžvelgiamas tarptautinių sankcijų poveikis arbitražo susitarimams⁸. Taip pat tarptautinėje teisės doktrinoje aptinkami tik pavieniai moksliniai straipsniai (Naimeh Masumy ir Niyati Ahuja⁹, Christopher Hunt¹⁰, Eric De Brabandere ir David Holloway¹¹ ir Konstantin Kroll¹²), skirti apžvelgti tarptautinių sankcijų poveikį arbitražui. Lietuvos teisės doktrinoje šia tema mokslinių tyrimų nėra atlikta jokių. Taigi šiame straipsnyje nagrinėjama tema, atsižvelgiant į vis didėjančius tarptautinių sankcijų taikymo nūdienos skaičius, yra nauja ir ypač aktuali arbitražo doktrinos formavimui.

Tyrimo objektas – tarptautinių sankcijų išimčių įgyvendinimo analizė ir tarptautinių sankcijų poveikio arbitražo bylos inicijavimui bei arbitražo institucijų ir arbitrų veiklai analizė.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti tarptautinių sankcijų išimčių įgyvendinimą pagal aktualią Lietuvos ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) praktiką, tarptautinių sankcijų poveikį arbitražo bylos inicijavimui ir arbitražo institucijų ir arbitrų veiklai.

-
- 6 „General information for parties covered by the EU Sanctions“, žiūrėta 2021 m. balandžio 20 d., https://sccinstitute.com/media/72852/general-information-to-listed-parties_eng.pdf.
  - 7 Naimeh Masumy ir Niyati Ahuja, „Sanctions vis-à-vis Blocking Measures and the Dilemma Faced by Arbitral Tribunals: Lessons Drawn From EU Blocking Regulation and U.S Extraterritorial Sanctions“, *Kluwer Arbitration Blog*, 2019 m. lapkričio 7 d., žiūrėta 2021 m. balandžio 21 d., <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2019/11/07/sanctions-vis-a-vis-blocking-measures-and-the-dilemma-faced-by-arbitral-tribunals-lessons-drawn-from-eu-blocking-regulation-and-u-s-extraterritorial-sanctions/>.
  - 8 Tamas Szabados, *Economic Sanctions in EU Private International Law* (London: Hart Publishing, 2020).
  - 9 Masumy ir Ahuja, *supra note*, 7.
  - 10 Christopher Hunt ir kt., „The Challenge of Sanctions for Arbitral Participants“, *Kluwer Arbitration Blog*, 2015 m. spalio 5 d., žiūrėta 2021 m. balandžio 25 d., <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2015/10/05/the-challenge-of-sanctions-for-arbitral-participants/>.
  - 11 Eric De Brabandere ir David Holloway, *Sanctions and International Arbitration*, iš *Research Handbook on Sanctions and International Law*, Larissa van den Herik (red.) (Cheltenham: Edward Elgar, 2016).
  - 12 Konstantin Kroll, „Impact of Sanctions on International Arbitration Involving Russian Parties“, *Commercial Arbitration* 2, 4 (2020), žiūrėta 2020 m. balandžio 21 d., <https://www.jdsupra.com/legalnews/impact-of-sanctions-on-international-59241/>.

Tyrimo tikslui pasiekti pasitelkti lyginamasis, lingvistinis, sisteminės analizės ir apibendrinamasis metodai.

1. Tarptautinės sankcijos: apibrėžimas, taikymo apimtis, taikymo išimtyms

1.1. Tarptautinių sankcijų apibrėžimas ir jų taikymo apimtis

Tarptautinės sankcijos suprantamos kaip ribojamosios priemonės, kuriomis siekiama užkirsti kelią neteisėtai veiklai arba politikai¹³. Tarptautinės teisės subjektai¹⁴ sankcijas taiko ribotą laiką, kadangi pagrindinis sankcijų tikslas – siekti valstybių vyriausybių, verslo subjektų ar organizacijų, taip pat fizinių asmenų¹⁵ neteisėtos politikos ir (ar) veiksmų (elgesio) pokyčių¹⁶. Jei Paveiktas asmuo nepakeičia savo neteisėtos politikos ir veiksmų, sankcijų galiojimo laikas gali būti pratęstas.

Kaip nurodyta Lietuvos Respublikos ekonominių ir kitų tarptautinių sankcijų įgyvendinimo įstatymo¹⁷ (toliau – ETKSĮ) 2 straipsnio 2 dalyje, tarptautinės sankcijos gali būti ekonominės, finansinės, politinės, susisiekimo, visuomeninės, taip pat kitokius apribojimus ir įpareigojimus nustatančios sankcijos. Tokios tarptautinės sankcijos dažniausiai nukreiptos į (1) prekybos tam tikrais produktais uždraudimą, (2) verslo vykdymo su tam tikrais asmenimis ar subjektais draudimą ir (3) tam tikrų asmenų ar subjektų lėšų arba ekonominių išteklių užšaldymą atitinkamoje teritorijoje (pavyzdžiui, ES). Sankcijos taip pat skirstomos į (1) tikslines sankcijas, kurios draudžia vykdyti ekonominę veiklą su konkrečiais subjektais, ir (2) sektorines sankcijas, kurios skirtos ekonomikos ir pramonės sektoriams¹⁸.

Nors tarptautinių sankcijų ratas yra išties platus, apima ne vien ekonominio pobūdžio priemones, vis dėlto susiklostė pasaulinė praktika, kad tarptautinėse sankcijose Paveiktiems asmenims visų pirma taikomos suteikiant pirmumą kokybiniam kriterijui (turi būti apibrėžtas asmenų ratas, kuris atsakingas už konkrečių neteisėtų

13 „Europos Sąjungos Tarybos 2018 m. gegužės 4 d. Ribojamųjų priemonių (sankcijų) įgyvendinimo ir vertinimo gairės (Nr. 5664/18)“, žiūrėta 2021 m. balandžio 21 d., 5, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5664-2018-INIT/lt/pdf>.

14 Tarptautinėmis sankcijomis laikomos sankcijos, pritaikytos valstybių ir (ar) kitų tarptautinių subjektų (organizacijų), tokių kaip, pavyzdžiui, JT ST, ES.

15 Šiame straipsnyje visi išvardyti asmenys vadinami „Paveiktais asmenimis“. Papildomai akcentuotina, kad tarptautinės sankcijos taip pat gali būti nukreiptos ir prieš asmenis, kurie ne tik yra tiesiogiai atsakingi už neteisėtą politiką ar veiksmus, bet ir kurie gauna naudos iš tokios politikos ar veiksmų, ar išreiškia savo paramą (lojalumą) tokiai politikai ar veiksams (Naimhe Masumy ir Niyati Ahuja, *supra note*, 7).

16 „Europos Sąjungos Tarybos 2018 m. gegužės 4 d. Ribojamųjų priemonių (sankcijų) įgyvendinimo ir vertinimo gairės (Nr. 5664/18)“, *op. cit.*, 5.

17 „Lietuvos Respublikos ekonominių ir kitų tarptautinių sankcijų įgyvendinimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2021 m. balandžio 21 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F070D11C62FE/asr>.

18 Kroll, *supra note*, 12: 2.

politiką ar veiksmus), bet ne kiekybiniam kriterijui (į Paveiktų asmenų ratą įtraukiant net ir asmenis, kurie nėra atsakingi už konkrečią neteisėtą politiką ar veiksmus). Šiuo atveju Europos Komisija pabrėžia, kad sankcijos turėtų būti nukreiptos tik prieš tuos asmenis ir subjektus, kurie yra atsakingi už netinkamą politiką ir veiksmus, kad kiti asmenys ir subjektai, kurie nėra atsakingi už tokią politiką ar veiksmus, patirtų kuo mažesnę neigiamą poveikį¹⁹.

Tarptautinės sankcijos gali būti įgyvendinamos konkrečios valstybės ar kelių valstybių teritorijoje, įskaitant šių valstybių jurisdikcijai priklausančius orlaivius ir laivus. Sankcijas taikanti valstybė taip pat gali įpareigoti savo piliečius, nepriklausomai nuo to, ar jie yra šios valstybės teritorijoje, ar ne, įskaitant juridinius asmenis ir organizacijas, vykdyti bet kokią komercinę ar nekomercinę veiklą su Paveiktu asmeniu, nepriklausomai, ar tokia veikla vykdoma šios valstybės teritorijoje, ar už jos ribų.

1.2. Tarptautinių sankcijų išimčių įgyvendinimas pagal aktualią Lietuvos ir ESTT praktiką

Tarptautinės sankcijos nėra absoliučios. Paveiktam asmeniui gali būti leista nutraukti tam tikrų išaldytų lėšų ar ekonominių išteklių išaldymą arba jam gali būti leista naudotis tam tikromis lėšomis ar ekonominiais ištekliais. Šios sankcijų režimų išimtys taikomos, jei tarptautinės teisės subjektas Paveiktam asmeniui taikys lėšų ar ekonominių išlaidų išaldymą (sankciją). Paveiktam asmeniui gali būti nustatomos ir kitos sankcijų režimų išimtys: leidimas kirsti sankcijas taikančios valstybės sieną, leidimas parduoti, tiekti, perduoti arba eksportuoti produkciją, kuria draudžiama parduoti, tiekti bei atlikti kitus veiksmus pagal atitinkamą sankcijų taikymo ir įgyvendinimo reguliavimą²⁰. Šiame straipsnyje nagrinėjamas tik finansinės ir ekonominės (lėšų ar ekonominių išteklių išaldymo sankcijos) poveikis tarptautiniam arbitražui.

Tarptautinių sankcijų įgyvendinimo išimtys dažniausiai nustatomos humanitariniais, taikos palaikymo misijų aprūpinimo tikslais ar kitais ypatingais atvejais (pavyzdžiui, siekiant garantuoti Paveiktam asmeniui teisę į tinkamą procesą ir veiksmingą teisinę gynybą²¹) (ETKSŪI 4 straipsnio 1 dalis). Teisė į tarptautinės sankcijos išimties įgyvendinimą įtvirtinama tarptautines sankcijas nustačiusių tarptautinės teisės subjektų sprendimais ir (ar) aktais.

19 Europos Komisija taip pat nurodo, kad, nustatant, kokios sankcijos bus pritaikytos atitinkamam subjektui (-ams), labai svarbu apsvarstyti, kokia sankcija (priemonė) arba sankcijų (priemonių) paketu būtų galima geriausiai pasiekti norimų rezultatų, siekiant pakeisti asmenų, kuriems pritaikytos sankcijos, elgesį ar politiką („Europos Sąjungos Tarybos 2018 m. gegužės 4 d. Ribojamųjų priemonių (sankcijų) įgyvendinimo ir vertinimo gairės (Nr. 5664/18)“, *supra note*, 16: 8).

20 Kaip taisyklė, tarptautinės sankcijos Paveikto asmens atžvilgiu yra taikomos tarptautinių organizacijų sprendimais (sprendimais, rezoliucijomis ir pan.); ES teisės aktais; konkrečios valstybės teisės aktais ar kompetentingų šios valstybės organų sprendimais.

21 „Europos Sąjungos Tarybos 2018 m. gegužės 4 d. Ribojamųjų priemonių (sankcijų) įgyvendinimo ir vertinimo gairės (Nr. 5664/18)“, *op. cit.*, 7.

Už konkrečių tarptautinių sankcijų išimčių įgyvendinimą skiriama tarptautinių sankcijų įgyvendinimo priežiūros institucija (toliau – kompetentinga institucija), kuri turi teisę priimti sprendimą leisti ar neleisti Paveiktam asmeniui pasinaudoti atitinkama išimtimi. Jei Paveiktas asmuo yra arbitražo šalis, jis Kompetentingai institucijai praktiškai turi atskleisti savo ketinimą inicijuoti arbitražo procesą ir (ar) atskleisti jau inicijuotos arbitražo bylos faktą, o tai neatitinka tokios šalies lūkesčio dėl arbitražo proceso konfidencialumo (arbitražo proceso konfidencialumas nėra šio straipsnio objektas, todėl plačiau apie tai nepasisakoma). Taip pat svarbu akcentuoti, kad Kompetentinga institucija neturi teisės panaikinti nustatytų tarptautinių sankcijų taikymo, jai suteikta teisė spręsti, ar nėra teisinio pagrindo tam tikrų išaldytų lėšų atžvilgiu įgyvendinti atitinkamuose teisės aktuose nustatytų išimčių²².

ETKSĮ 12 straipsnio 1 dalis numato kompetentingų institucijų Lietuvoje sąrašą. Jei kompetentinga institucija pagal konkrečių sankcijų įgyvendinti teisės aktą paskirta ne Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija (toliau – URM), tokiu atveju paskirta kompetentinga institucija privalo kreiptis į URM ir įgyvendinti konkrečią tarptautinių sankcijų išimtį tik gavusi URM sutikimą (ETKSĮ 2 straipsnio 2 dalis). Kompetentingai institucijai paliekama ribotos diskrecijos teisė konkrečioje situacijoje įvertinti tarptautinės sankcijos įgyvendinimo galimybes pagal Paveikto asmens prašymą.

2012 m. URM bei Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba (toliau – FNTT) priėmė sprendimus atsisakyti leisti įgyvendinti Europos Sąjungos Tarybos 2006 m. gegužės 18 d. reglamento (EB) Nr. 765/2006 (toliau – Reglamentas Nr. 765/2006)²³ 3 straipsnio 1 dalies b punkte numatytą išimtį – atšaldyti ZAO „Beltechexport“, ZAO „Sport – Pari“ ir PUE „BT Telecommunications“ pinigines lėšas ir leisti naudotis šiomis lėšomis teisinėms paslaugoms apmokėti, pervedant jas į advokatų kontoros banko sąskaitą, bei atšaldyti ir leisti naudotis šiomis lėšomis advokatų kontoros banko sąskaitoje.

Remiantis Reglamentu Nr. 765/2006, nurodyti asmenys buvo įtraukti į asmenų sąrašus, kuriems taikomos sankcijos. Tokį ES Vadovų tarybos sprendimą nurodyti asmenys nusprendė skųsti ES Bendrajam Teismui. Tačiau ES Bendrojo Teismo procedūros reglamento 43, 44 straipsniai numato, kad visi šiam teismui pateikiami dokumentai turi būti pasirašyti advokato. Toks advokatas privalo turėti teisę verstis advokato praktika ES arba Europos Ekonominės Erdvės susitarimo šalyje. Įgyvendinant ES pritaikytas sankcijas, minėtų asmenų pervestos lėšos buvo išaldytos jų pasamdytos advokatų kontoros banko sąskaitoje. URM ir FNTT savo atsisakymą įgyvendinti išimtį motyvavo tuo, kad išaldytos lėšos buvo gautos neteisėtu būdu (gautos iš prekybos ginklais).

---

22 „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. spalio 17 d. nutartis administracinėje byloje (bylos Nr. A-492-1816-13)“, Infoplex praktika, žiūrėta 2021 m. balandžio 21 d., <https://www.infolex.lt/?uri=731430>.

23 „Tarybos 2006 m. gegužės 18 d. reglamentas (EB) Nr. 765/2006 dėl Baltarusijai taikomų ribojamųjų priemonių“, Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. balandžio 21 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A02006R0765-20201217#>.

ESTT 2014 m. birželio 12 d. priėmė prejudicinį sprendimą byloje Nr. C-314/13 (toliau – ESTT sprendimas Nr. C-314/13)²⁴, kuriuo nustatė, kad (1) Reglamente Nr. 765/2006 3 straipsnio 1 dalies b punkto pagrindu kompetentinga institucija [URM] priima sprendimą dėl prašymo panaikinti lėšų išaldymo draudimą, taigi įgyvendina ES teisę²⁵, todėl (2) kompetentinga institucija [URM] privalo laikytis ES teisės, taip pat ES pagrindinių teisių chartijos (toliau – ES Chartija)²⁶ 47 straipsnio²⁷, kuris numato, kad kiekvienas asmuo, kurio teisės ir laisvės, garantuojamos ES teisės, yra pažeistos, turi teisę į veiksmingą jų gynybą teisme²⁸, *inter alia*, kiekvienas asmuo turi turėti galimybę gauti teisinę pagalbą, būti ginamas ir atstovaujamas²⁹. Taigi, kompetentinga institucija neturi absoliučios diskrecijos priimti sprendimą dėl prašymo taikyti lėšų ir ekonominių išteklių išaldymo išimtį (suteikti Paveiktam asmeniui galimybę gauti teisinės paslaugas) ir savo kompetenciją turi vykdyti laikydamasi ES Chartijos 47 straipsnio³⁰. Priešingu atveju kompetentinga institucija gali atimti iš Paveikto asmens teisę į veiksmingą teisingumą³¹.

Pagaliau, Lietuvos Vyriausias Administracinis Teismas 2014 m. rugsėjo 23 d. nutartimi administracinėje byloje Nr. A-858-47-1432 atmetė URM apeliacinį skundą ir paliko galioti Vilniaus apygardos administracinio teismo 2012 m. rugpjūčio 27 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. IK-2182-561/201233, kuriuo buvo panaikinti URM ir FNTT sprendimai, o leidimo pasinaudoti išimtimi suteikimo klausimas buvo gražintas URM bei FNTT nagrinėti iš naujo.

Lietuvos administracinių teismų ir ESTT pateikti išaiškinimai visų pirma reiškia, kad Paveiktiems asmenims yra užtikrinama teisė į teisminę gynybą, t. y. tarptautinės sankcijos negali būti kliūtimi Paveiktiems asmenims pasinaudoti savo teise kreiptis į teismą. Šią teisę užtikrina būtent ES Chartijos nuostatos. Tačiau minėti teismų

24 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2014 m. birželio 12 d. sprendimas byloje Užsienio reikalų ministerija ir Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba prieš Vladimir Peftiev ir kt. (bylos Nr. C-314/13), Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. balandžio 21 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:62013CJ0314>.

25 ESTT sprendimo Nr. C-314/13 24 punktas.

26 „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“, Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. balandžio 21 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>.

27 ESTT sprendimo Nr. C-314/13 24 punktas; ES Chartijos 51 straipsnio 1 dalis.

28 ES Chartijos 47 straipsnio 1 dalis.

29 ES Chartijos 47 straipsnio 2 dalies 2 sakiny.

30 ESTT sprendimo Nr. C-314/13 25 ir 29 punktai.

31 ESTT sprendimo Nr. C-314/13 25 punktas.

32 „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. rugsėjo 23 d. nutartis administracinėje byloje (bylos Nr. A-858-47-14)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. balandžio 21 d., <https://www.infolex.lt/tp/876272>.

33 „Vilniaus apygardos administracinio teismo 2012 m. rugpjūčio 27 d. sprendimas administracinėje byloje (bylos Nr. IK-2182-561/2012)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. balandžio 21 d., <https://www.infolex.lt/tp/403483>.

išaiškinimai ir ES Chartijos nuostatos nepateikia gairių atsakant į klausimą, ar tarptautinės sankcijos užkerta kelią Paveiktiems asmenims pasinaudoti teise nukreipti ginčą į arbitražą.

Kaip bus nurodyta šio straipsnio 3.2 dalyje, ES Chartijos nuostatos neužtikrina Paveiktų asmenų teisės kreiptis į arbitražo teismą. Todėl Paveiktų asmenų teisė nukreipti ginčą į arbitražą išimtinai priklauso nuo to, ar tokia Paveiktų asmenų teisė numatyta tarptautinės teisės subjektų sprendimuose ir (ar) aktuose. Todėl kiekvienu konkrečiu atveju, ieškant atsakymo į klausimą, ar Paveiktas asmuo gali nukreipti savo ginčą į arbitražą, būtina analizuoti konkrečią tarptautinės sankcijos išimtį, numatytą tarptautinės teisės subjektų sprendimuose ir (ar) aktuose.

1.3. Tarptautinių sankcijų įgyvendinimo techniniai sunkumai

Paveiktiems asmenims neretai tenka įtikinėti kredito įstaigas dėl tarptautinių sankcijų išimčių įgyvendinimo teisėtumo. Tokią situaciją puikiai iliustruoja sanatorijos „Belorus“ lėšų, esančių Lietuvos bankuose, įšaldymas.

Sanatorija kaip juridinis asmuo nėra įtraukta į asmenų, kuriems taikomos ES sankcijos, sąrašus, tačiau į juos yra įtraukta vienintelė Sanatorijos dalininkė Baltarusijos Respublikos prezidento reikalų valdyba³⁴ ir jos vadovas Viktoras Šeimanas³⁵. 2020 m. gruodžio mėn. viduryje AB „Swedbank“ įšaldė sanatorijos banko sąskaitose esančias lėšas³⁶. Sanatorijos lėšų įšaldymas tapo priežastimi, dėl kurios sanatorija negalėjo išmokėti darbo užmokesčio savo darbuotojams³⁷. Pagaliau, URM iš konkrečios pinigų sumos leido išmokėti atlyginimus, mokesčius valstybei ir padengti išlaidas už komunalines paslaugas³⁸. Nepriklausomai nuo URM leidimo naudotis lėšomis, sanatorija net tris mėnesius iš eilės negalėjo mokėti socialinio draudimo įmokų už savo darbuotojų išimtinai dėl AB Swedbank veiksmų³⁹.

Taigi Paveiktiems asmenims tenka įtikinėti ne tik kompetentingas institucijas priimti sprendimą nutraukti tam tikrų įšaldytų lėšų ar ekonominių išteklių įšaldymą

34 „Dėl ES sankcijų „Swedbank“ įšaldė Druskininkų sanatorijos „Belorus“ sąskaitas“, *LRT*, 2020 m. gruodžio 28 d., žiūrėta 2021 m. balandžio 22 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1307933/del-es-sankciju-swedbank-iscalde-druskininku-sanatorijos-belorus-saskaitas>.

35 Reglamento Nr. 765/2006 I priedo A skyriaus 2 straipsnio 1 dalis (3 eilutė).

36 „Dėl ES sankcijų uždarytos sanatorijos „Belorus“ darbuotojai rengia protesto akciją“, *Delfi*, 2021 m. sausio 28 d., žiūrėta 2021 m. balandžio 22 d., <https://www.delfi.lt/verslas/verslas/del-es-sankciju-uzdarytos-sanatorijos-belorus-darbuotojai-rengia-protesto-akcija.d?id=86341723>.

37 „Belorus“ sanatorijos Druskininkuose vadovas prašo leisti sumokėti atlyginimus darbuotojams“, *Delfi*, 2020 m. gruodžio 29 d., žiūrėta 2021 m. balandžio 22 d., <https://www.delfi.lt/verslas/verslas/belorus-sanatorijos-druskininkuose-vadovas-praso-leisti-sumoketi-atlyginimus-darbuotojams.d?id=86113149>.

38 „M. Adomėnas: URM linkusi siūlyti „Belorus“ sanatoriją perimti Lietuvos žinion“ *Verslo žinios*, 2021 m. kovo 31 d., žiūrėta 2021 m. balandžio 22 d., <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2021/03/31/m-adomenas-urm-linkusi-siulyti-belorus-sanatorija-perimti-lietuvas-zinion#ixzz6sxiyn8xG>.

39 *Ibid.*

arba leisti naudotis tam tikromis lėšomis ar ekonominiais ištekliais, bet ir kredito įstaigas dėl tarptautinių sankcijų išimčių įgyvendinimo teisėtumo, kadangi kredito įstaigos skrupulingai atsižvelgia į sankcijų taisyklių įgyvendinimą ir, net leidus kompetentingoms institucijoms, savaime neskuba leisti atlikti atitinkamas mokėjimo operacijas. Šios aplinkybės suponuoja, kad Paveikti asmenys gali laiku nesumokėti atitinkamų mokesčių, rinkliavų ar neįvykdyti savo sutartinių prievolių, o dėl to gali patirti neigiamas pasekmes.

2. Tarptautinių sankcijų poveikis arbitražo bylos inicijavimui

2.1. Tarptautinės sankcijos ir arbitražo bylos inicijavimas: misija (ne)įmanoma?

Praktikoje pasitaiko atvejų, kai tarptautinės teisės subjektų sprendimuose ir (ar) aktuose (pavyzdžiui, JT ST) taikyti sankcijas naudojamos bendros konstrukcijos, pavyzdžiui: „<...> jokios pretenzijos negali būti pareikštos [Irako vyriausybės vardu ar nuo bet kokio kito asmens ar organizacijos, esančios Irake]“ (angl. „*no claim shall lie [at the instance of the Government of Iraq, or of any person or body in Iraq]*“)⁴⁰. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad pagal tokią imperatyvią konstrukciją jokie ginčai negali būti nagrinėjami ne tik nacionaliniuose teismuose, bet ir arbitražo teismuose. Tačiau skirtingų valstybių teismų praktikoje laikomasi priešingos pozicijos.

Kvebeko apeliacinis teismas nusprendė, kad aukščiau nurodyta konstrukcija vienoje iš JT ST rezoliucijų Nr. 883 (1993) *per se* nedraudžia šalims pasinaudoti arbitražu, taip pat nedraudžia paskirti arbitražą, nes būtų nelogiška manyti, kad embargo sankcijos uždraudžia šalims inicijuoti arbitražo procesą⁴¹. Kitoje byloje Paryžiaus apeliacinis teismas Genujos apeliacinio teismo sprendimo pripažinimo byloje sukritikavo šio teismo motyvus, kad JT ST ir ES sankcijos draudžia šalims vykdyti sutartinius įsipareigojimus, o ginčo perdavimas arbitražui gali aiškiai pažeisti sankcijų režimą⁴². Dviejose bylose skirtingų valstybių teismai vadovavosi kompetencijos-kompetencijos doktrina, pagal kurią ne nacionaliniams, bet arbitražo teismams priklauso teisė nuspręsti dėl savo jurisdikcijos, o nacionalinis teismas, nustatęs, kad

40 „United Nations Security Council. Resolution 687 (1991) of 3 April 1991. Adopted by the Security Council at its 2981st meeting, on 3 April 1991“, United Nations, 29, žiūrėta 2021 m. balandžio 22 d., <https://www.un.org/Depts/unmovic/documents/687.pdf>; „United Nations Security Council. Resolution 883 (1993) of 11 November 1993. Adopted by the Security Council at its 3312th meeting, on 11 November 1993“, United Nations, 8, žiūrėta 2021 m. balandžio 22 d., <https://digitallibrary.un.org/record/197374?ln=en#record-files-collapse-header>.

41 „Cour d’appel du Québec / La Compagnie Nationale Air France v. Libyan Arab Airlines“, 47, žiūrėta 2021 m. balandžio 22 d., https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=963.

42 „Cour d’appel de Paris / Legal Department du Ministère de la Justice de la République d’Irak v. Società Fincantieri Cantieri Navali Italiani, Società Finmeccanica et Società Armamenti E Aerospazio“, žiūrėta 2021 m. balandžio 22 d., https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=172.

tarp šalių egzistuoja galiojantis arbitražinis susitarimas perduoti ginčą arbitražui, turi atsisakyti priimti ieškinį (Niujorko konvencijos 2 straipsnio 3 dalis)⁴³. Be to, 2021 vasario 10 d. Šveicarijos Federalinis Aukščiausiasis Teismas civilinėje byloje Nr. 4A-430/2020, atmesdamas prašymą panaikinti arbitražo sprendimą, nurodė, kad pareiškėjas nepagrįstai teigia, jog arbitražo sprendimas nesuderinamas su viešąja tvarka, kadangi arbitražo teismas nurodė sumokėti 7,5 % palūkanų per metus, nors žinojo, kad jų sumokėti neįmanoma pagal JAV sankcijas dėl to, kad pats teismas akcentavo, jog nėra tokių JT ir ES sankcijų, kurios trukdytų atlikti mokėjimus pagal arbitražo sprendimą eurais, *inter alia*, pareiškėjas neįrodė, kad JAV sankcijos laikomos *force majeure* aplinkybe⁴⁴.

Kaip matyti iš nurodytų teismų praktikos, tarptautinių sankcijų taikymas Paveikto asmens atžvilgiu *per se* nesudaro pagrindo teismams laikyti arbitražinį susitarimą negaliojančiu⁴⁵ ir Niujorko konvencijos 2 straipsnio 3 dalies pagrindu priimti ieškinį. Pagal kompetencijos-kompetencijos doktriną būtent arbitražo teismai spęš, ar jie turi jurisdikciją, *inter alia*, dėl arbitražinio susitarimo galiojimo. Taigi tarptautinės sankcijos *per se* nesudaro kliūčių inicijuoti arbitražo procesą.

2.2. Tarptautinių sankcijų išimčių netikslių vertimų poveikis arbitražo bylos inicijavimui

Kaip jau minėta šio straipsnio 2.2 dalyje, kompetentingos institucijos daugeliu atvejų turi teisę leisti nutraukti tam tikrų lėšų ar ekonominių išteklių išaldymą arba leisti naudotis tam tikromis lėšomis ar ekonominiais išteklių, kai šios lėšos ar ekonominiai ištekliai yra skirti „išimtinai pagrįstiems profesiniams mokesčiams sumokėti“ ir „patirtoms išlaidoms, susijusioms su teisinių paslaugų teikimu, kompensuoti“. Šių išimčių tekstas lietuvių kalba paimtas tiesiogiai iš Reglamento (EB) Nr. 765/2006 3 straipsnio 1 dalies b punkto. O to paties Reglamento (EB) Nr. 765/2006 3 straipsnio 1 dalies b punkto versija anglų kaba skamba taip: „intended exclusively for the payment of reasonable professional fees and the reimbursement of incurred expenses associated with the provision of legal services“⁴⁶.

2011 m. balandžio 12 d. Tarybos reglamente (ES) Nr. 359/2011 dėl ribojamųjų priemonių, taikytinų tam tikriems asmenims, subjektams ir įstaigoms atsižvelgiant į

43 „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“, TAR, žiūrėta 2021 m. balandžio 22 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.07D524E12612>.

44 „Šveicarijos Federalinio Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 10 d. sprendimas civilinėje byloje (bylos) Nr. 4A-430/2020“, žiūrėta 2021 m. balandžio 28 d., https://www.swissarbitrationdecisions.com/sites/default/files/SIAD%20-%204A_430-2020%20of%20February%2010%202021.pdf.

45 Szabados, *supra note*, 8: 8 skyriaus C dalis.

46 „Council Regulation (EC) No. 765/2006 of 18 May 2006 concerning restrictive measures in respect of Belarus“, Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. balandžio 21 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02006R0765-20201217>.

padėtį Irane (toliau – Reglamentas (ES) Nr. 359/2011)⁴⁷ 4 straipsnio 1 dalies b punktas nustato analogišką išimtį, kuri taip pat įtvirtinta ir Reglamento (EB) Nr. 765/2006 3 straipsnio 1 dalies b punkte, anglų kalba: „intended exclusively for the payment of reasonable professional fees and the reimbursement of incurred expenses associated with the provision of legal services“⁴⁸, tačiau naudojamas kitoks šios išimties vertimas į lietuvių kalbą: „<...> skirti išimtinai pagrįstiems mokesčiams už profesines paslaugas sumokėti ir su teisinių paslaugų teikimu susijusioms išlaidoms kompensuoti“. Taigi, Reglamento (EB) Nr. 765/2006 ir Reglamento (ES) Nr. 359/2011 analogiško punkto tekstai anglų kalba yra vienodi, o tekstai lietuvių kalba – skirtingi.

Manytina, kad terminas *the payment of reasonable professional fees* turi būti verčiamas kaip pagrįsti mokesčiai už profesines paslaugas, kaip tai numatyta Reglamentas (ES) Nr. 359/2011 tekste lietuvių kalba:

- 1) terminas *profesiniai mokesčiai*, teigtina, reiškia, kad Paveiktam asmeniui suteikiama galimybė mokėti mokesčius, susijusius tik su jo profesine veikla (pavyzdžiui, advokatūros profesinius mokesčius). Autoriaus nuomone, teisę į profesinių mokesčių sumokėjimą garantuoja ne minėto Reglamento (EB) Nr. 765/2006 3 straipsnio 1 dalies b punktas, bet 3 straipsnio 1 dalies a punktas, kuris leidžia Paveiktam asmeniui pasinaudoti lėšomis ar ekonominiais ištekliais, kurie „būtinai [Paveiktų asmenų] <...> pagrindiniams poreikiams patenkinti, įskaitant <...> mokesčius, <...>“. Jei asmuo, norėdamas vykdyti tam tikrą profesiją, turi mokėti atitinkamus profesinius mokesčius, tokie mokesčiai laikomi „būtiniais“ pagal Reglamento (EB) Nr. 765/2006 3 straipsnio 1 dalies b punktą;
- 2) Reglamento (EB) Nr. 765/2006 3 straipsnio 1 dalies b punktas, manytina, turi būti aiškinamas kaip suteikiantis Paveiktam asmeniui galimybę padengti būtent paslaugų teikėjų mokesčius. Šią išvadą gali patvirtinti Reglamento (EB) Nr. 765/2006 3 straipsnio 1 dalies b punkto ir Reglamento (ES) Nr. 359/2011 4 straipsnio 1 dalies b punkto tekstų anglų kalba konstrukcija, pagal kurią „the payment of reasonable professional fees“ sakinio dalis yra sujungta jungtuku „ir“ („and“) su „the reimbursement of incurred expenses associated with the provision of legal services“ sakinio dalimi. Tokia konstrukcija, autoriaus nuomone, reiškia, kad minėtos normos turi būti suprantamos kaip nustatančios galimybę apmokėti būtent paslaugų teikėjų paslaugas, o ne profesinius mokesčius.

Šis tekstų vertimo į lietuvių kalbą tikslinimas taip pat svarbus ir ESTT sprendime Nr. C-314/13 suformuotų išaiškinimų kontekste. Pagal ESTT išaiškinimą Reglamento (EB) Nr. 765/2006 3 straipsnio 1 dalies b punktas (išaiškinimas pateiktas dėl tei-

47 „Tarybos 2011 m. balandžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 359/2011 dėl ribojamųjų priemonių, taikytinų tam tikriems asmenims, subjektams ir įstaigoms atsižvelgiant į padėtį Irane“, *supra note*, 4.

48 „Council Regulation (EU) No. 359/2011 of 12 April 2011 concerning restrictive measures directed against certain persons, entities and bodies in view of the situation in Iran“, Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. balandžio 21 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1591775606558&uri=CELEX%3A02011R0359-20200408#>.

sinių paslaugų teikimo išlaidų padengimo) turi būti taikomas laikantis ES Chartijos 47 straipsnio reikalavimų. ES Chartijos 47 straipsnyje *expressis verbis* nurodyta, kad kiekvienas asmuo, kurio teisės ir laisvės, garantuojamos ES teisės, yra pažeistos, turi teisę į veiksmingą jų gynybą teisme⁴⁹. Taigi ES Chartijos 47 straipsnis taikomas tik teisminių procesų atžvilgiu.

Kaip minėta šio straipsnio įvade, arbitražas laikomas alternatyviu ginčo sprendimo būdu. Viena iš arbitražo charakteristikų – arbitražo šalys pačios išsirenka arbitrus, t. y. pačios formuoja arbitražo teismo sudėtį (kuris formuojamas tik pradendant konkretų arbitražo procesą⁵⁰) arbitražinio susitarimo ir *lex arbitri* (įskaitant konkrečios arbitražo institucijos⁵¹ patvirtintas arbitražo taisykles) pagrindu. Taigi arbitražo teismas nėra analogas nacionaliniam teismui tiek savo statuso (steigimo) prasme⁵², tiek procedūrine (procesu) prasme⁵³. Analogiškos pozicijos laikomasi ir ESTT praktikoje⁵⁴. Arbitražo teismas tik išskirtiniais atvejais gali būti prilygintas nacionaliniam teismui⁵⁵. Arbitražo institucijos iš esmės teikia arbitražo bylos administravimo paslaugas, savo užduotis turi atlikti rūpestingai, tarytum jas atliktų *pater familias* ar savo srities profesionalas⁵⁶.

Dabartinis Reglamento (EB) Nr. 765/2006 3 straipsnio 1 dalies b punkto dalies vertimas į lietuvių kalbą kaip „išimtinai pagrįstiems profesiniams mokesčiams sumo-

49 ES Chartijos 47 straipsnio 1 pastraipa.

50 Gary B. Born, *International Commercial Arbitration*, Vol. I (Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009), 1364.

51 Kiekviena arbitražo institucija dažniausiai turi savo patvirtintas arbitražo taisykles (reglamentus ir t. t.) (Mauro Rubino-Sammartano, *International Arbitration. Law and Practice*, 3rd ed. (New York: JurisNet, 2014), 811).

52 Kaip taisyklė, arbitražo institucijos dažniausiai yra steigiamos privačių asmenų (asociacijų, organizacijų ir t. t.) (Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo (toliau – KAĮ) 5 straipsnio 1 dalis), o teismai steigiami pačios valstybės ar tam tikros valstybės institucijos aktu (Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 12 straipsnio 1 dalis).

53 Nuolatinės arbitražo institucijos pačios tvirtina arbitražo proceso taisykles, kuriomis vadovaujantis vykdomas arbitražo procesas (KAĮ 9 straipsnio 6 dalis). Taigi, arbitražo procesas vykdomas vadovaujantis privataus asmens patvirtintomis taisyklėmis ir *lex arbitri*. O bylos nagrinėjimas teisme dažniausiai reglamentuojamas atitinkamu įstatymu ar kitais procesą reglamentuojančiais teisės aktais, kuriuos priima atitinkama valstybės institucija.

54 „Pagal Teisingumo Teismo praktiką sutartinis arbitražas nėra valstybės narės teismas EB 234 straipsnio prasme <...>“ („Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2005 m. sausio 27 d. sprendimas byloje Guy Denuit ir Betty Cordenier prieš Transorient - Mosaïque Voyages et Culture SA. (bylos Nr. C-125/04)“, Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. balandžio 23 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A62004CJ0125>).

55 „<...> ar <...> pateikusi institucija yra „teismas“, kaip tai suprantama pagal SESV 267 straipsnį, Teisingumo Teismas atsižvelgia į aplinkybių visumą, t. y. į tai, ar institucija yra įsteigta teisės aktų pagrindu, ar ji nuolatinė, ar jos jurisdikcija yra privaloma, ar jos procesas grindžiamas rungimosi principu, ar ji taiko teisės aktus ir ar ji yra nepriklausoma <...>“ („Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2014 m. vasario 13 d. nutartis byloje Merck Canada Inc. prieš Accord Healthcare Ltd ir kt. (bylos Nr. C-555/13)“, Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. balandžio 23 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A62013CO0555>).

56 Rubino-Sammartano, *supra note*, 51: 409, 414.

kėti“, manytina, neapima arbitražo institucijų teikiamų arbitražo bylos administravimo paslaugų. Kompetentingos institucijos gali traktuoti, kad arbitražo institucijų teikiamos paslaugos nepatenka į ES Chartijos 47 straipsnio taikymo sritį, dėl to ir Reglamento (EB) Nr. 765/2006 3 straipsnio 1 dalies b punkte numatytos išimties (esant dabartiniam vertimui) netaikomos arbitražo pradinių rinkliavų apmokėjimui ir kitų privalomų mokėjimų atlikimui (šio straipsnio 3.3 dalis).

Būtent dėl šios priežasties Reglamento (EB) Nr. 765/2006 3 straipsnio 1 dalies b punkte numatyta išimtis turi būti verčiama kaip „pagrįsti mokesčiai už profesines paslaugas“, kaip tai numato Reglamento (ES) Nr. 359/2011 tekstas lietuvių kalba. Tokiu atveju galima išvengti bet kokių interpretacijų dėl to, ar dabartinis Reglamento (EB) Nr. 765/2006 3 straipsnio 1 dalies b punkto redakcijos vertimas užkerta kelią Paveiktiems asmenims apmokėti arbitražo pradines rinkliavas ir atlikti kitus privalomus mokėjimus, kitaip tariant – inicijuoti arbitražo bylą.

Taip pat siūlytina atsižvelgti į vieną iš galimybių pašalinti bet kokias interpretacijas dėl Reglamento (EB) Nr. 765/2006 3 straipsnio 1 dalies b punkto taikymo apimties – praplėsti (papildyti) šį punktą, kaip tai padaryta, pavyzdžiui, JAV sankcijų režimo Iranui metu. JAV savo sankcijų režime Iranui nustatė išimtį, leidžiančią inicijuoti ir vykdyti JAV ar užsienyje teisinius procesus, įskaitant administracinius, teisminius ir arbitražinius, taip pat procesus tarptautiniuose tribunoluose dėl ginčų tarp Irano vyriausybės ar Irano piliečio ir JAV ar JAV piliečio⁵⁷. Pagal šią nuostatą yra aiškiai ir nedviprasmiškai leidžiama inicijuoti arbitražo procesą bei vykdyti arbitro pareigas.

Taigi, dėl neapdairaus tarptautinės sankcijos išimties vertimo netikslumo galima sukurti ydingą situaciją, kai kompetentinga institucija galės atsisakyti leisti nutraukti tam tikrų lėšų ar ekonominių išteklių įšaldymą arba leisti naudotis tam tikromis lėšomis ar ekonominiais ištekliais, kurie gali būti skirti apmokėti pradines arbitražo rinkliavas ir kitus privalomus mokėjimus. Viena iš galimybių išvengti bet kokių interpretacijų dėl tarptautinės sankcijos išimties apimties ir jos taikymo arbitražo atžvilgiu – praplėsti (papildyti) išimties tekstą taip, kad jos tekstas nustatytų galimybę inicijuoti ir vykdyti teisinius procesus, įskaitant administracinius, teisminius ir arbitražinius, taip pat procesus tarptautiniuose tribunoluose.

2.3. Tarptautinių sankcijų poveikis pradinių arbitražo rinkliavų sumokėjimui ir kitų privalomų mokėjimų atlikimui

Daugelis arbitražo taisyklių įtvirtina pradinių arbitražo rinkliavų (registravimo ir arbitravimo rinkliavų) sumokėjimo, taip pat kitų privalomų mokėjimų pradinėje arbitražo bylos nagrinėjimo stadijoje (avanso dėl išlaidų padengimo ir (ar) nuostolių atlyginimo užtikrinimo pateikimo) atlikimo privalomumą. Pradinės arbitražo rinkliavos

57 „31 CFR § 560.525 - Provision of certain legal services“, Cornell Law School, žiūrėta 2021 m. balandžio 23 d., <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/31/560.525>.

(daugiausia – registravimo rinkliavos) mokamos arbitražo institucijai⁵⁸ dar iki jai perduodant arbitražo bylą arbitražo teismui ir skirtos padengti pradines išlaidas, sudarancias rengiant bylą nagrinėti arbitraže, taip pat padengti kitas bendras nuolatines arbitražo institucijos veiklos išlaidas, *inter alia*, arbitrų honoraro išmokas⁵⁹. Nesumokėjus pradinių arbitražo rinkliavų, (1) arbitražo procesas neprasisdės⁶⁰ arba prašymas dėl arbitražo bus atmestas⁶¹. Tuo atveju, jei arbitražo šalis neatliks kitų privalomų mokėjimų, tokiu atveju (2) arbitražo procesas bus nutrauktas ir (ar) galės būti laikoma, kad viena iš arbitražo šalių atsisakė savo reikalavimų⁶², pavyzdžiui, jei nesumokėtas avansas dėl išlaidų padengimo (angl. *Advance on Costs*)⁶³ ir (ar) (3) jei

- 58 Skirtingų arbitražo institucijų taisyklės gali numatyti skirtingą arbitražo pradinių rinkliavų sumokėjimo momentą, pavyzdžiui: (1) prieš pateikiant prašymą dėl arbitražo / ieškinį (Vilniaus komercinio arbitražo teismo (toliau – VKAT) arbitražo procedūros reglamento (toliau – VKAT Reglamentas) 7 straipsnio 1–2 dalys, „Vilniaus komercinio arbitražo teismo arbitražo procedūros reglamentas“, žiūrėta 2021 m. balandžio 24 d., https://www.arbitrazas.lt/failai/2021%20VKAT%20ARB%20REGLAMENTAS/VKAT%202021%20Arbitra%C5%BEO%20P%20REGLAMENTAS_clean_BE%20PRIED%C5%B2_LT.pdf) ar (2) per arbitražo institucijos kompetentingo organo nustatytą laiką po prašymo dėl arbitražo / ieškinio pateikimo, jei iki tol pradinė arbitražo rinkliava nebuvo sumokėta (Stokholmo prekybos rūmų arbitražo institutui (toliau – SCC) arbitražo taisyklių (toliau – SCC Arbitražo taisyklės) 7 straipsnio 2 dalis („Arbitration Rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce“, žiūrėta 2021 m. balandžio 24 d., https://sccinstitute.com/media/1407444/arbitrationrules_eng_2020.pdf); Londono tarptautinio arbitražo teismo (toliau – LCIA) taisyklių (toliau – LCIA Arbitražo taisyklės) 1 straipsnio 1 dalies vi punktą, 4 dalis („The London Court of International Arbitration. Arbitration Rules“, žiūrėta 2021 m. balandžio 24 d., https://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/lcia-arbitration-rules-2020.aspx); Tarptautinių prekybos rūmų (toliau – ICC) arbitražo taisyklių (toliau – ICC Arbitražo taisyklės) 4 straipsnio 4–5 dalys („International Chamber of Commerce. 2021 Arbitration Rules“, žiūrėta 2021 m. balandžio 24 d., <https://iccwbo.org/dispute-resolution-services/arbitration/rules-of-arbitration/>); Honkongio tarptautinio arbitražo centro (toliau – HKIAC) arbitražo taisyklių (toliau – HKIAC Arbitražo taisyklės) 4 straipsnio 4 dalis („2018 HKIAC Administered Arbitration Rules“, žiūrėta 2021 m. balandžio 24 d., https://www.hkiac.org/sites/default/files/ck_filebrowser/PDF/arbitration/2018%20Rules%20book/2018%20AA%20Rules_English.pdf); Singapūro tarptautinis arbitražo centro (toliau – SIAC) arbitražo taisyklių (toliau – SIAC Arbitražo taisyklės) 3 straipsnio 1 dalies 5 punktą, 3 dalis („SIAC Rules 2016“, žiūrėta 2021 m. balandžio 24 d., <https://www.siac.org.sg/our-rules/rules/siac-rules-2016>).
- 59 VKAT Reglamento 7 straipsnio 1–2 dalys.
- 60 VKAT Reglamento 7 straipsnio 1–2 dalys; SCC Arbitražo taisyklių 7 straipsnio 1 dalis; ICC Arbitražo taisyklių 4 straipsnio 5 dalis; HKIAC Arbitražo taisyklių 4 straipsnio 6 dalis; SIAC Arbitražo taisyklių 3 straipsnio 3 dalis.
- 61 SCC Arbitražo taisyklių 7 straipsnio 2 dalis.
- 62 SCC Arbitražo taisyklių 12 straipsnio 2 punktą; LCIA Arbitražo taisyklės 24 straipsnio 8 dalis; ICC Arbitražo taisyklių 37 straipsnio 6 dalis; HKIAC Arbitražo taisyklių 41 straipsnio 4 dalis; SIAC Arbitražo taisyklių 34 straipsnio 6 dalis.
- 63 Pasitaiko atvejų, kai tam tikrų arbitražo institucijų taisyklės nurodo, kad nuostolių atlyginimo užtikrinimą sudaro avanso sumokėjimas (HKIAC Arbitražo taisyklių 41 straipsnio 1 dalis), o kitų arbitražo institucijų taisyklės avanso sumokėjimą ir nuostolių atlyginimo užtikrinimą reglamentuoja skirtinguose straipsniuose (SCC Arbitražo taisyklių 38 ir 51 straipsniai). Avanso sumokėjimo privalomumas priklauso nuo konkrečių arbitražo intuicijų taisyklių ir (ar) taikytinos teisės (Rubino-Sammartano, *supra note*, 51: 1239–1240; Georgios Petrochilos, *Procedural Law in International Arbitration* (New York: Oxford University Press, 2004), 125–126). Tam tikros arbitražo intuicijų taisyklės ar *lex arbitri* taip pat gali numatyti, kad arbitražo šaliai tenkančią avanso dalį gali sumokėti kita arbitražo šalis. (SCC Arbitražo taisyklių 51 straipsnio 5 dalis; LCIA Arbitražo taisyklės 24 straipsnio 7 dalis; ICC Arbitražo taisyklių 37 straipsnio 5 dalis).

nepateiktas nuostolių atlyginimo užtikrinimas (angl. *Security for Costs*)⁶⁴, – vienos iš arbitražo šalių reikalavimų nagrinėjimas gali būti sustabdytas ir (ar) tokie reikalavimai gali būti iš dalies ar pilnai atmesti⁶⁵.

Tuo atveju, jei atitinkama arbitražo institucija bus įsteigta Paveiktam asmeniui finansines ir ekonomines sankcijas taikančioje valstybėje, be kompetentingos institucijos leidimo Paveiktas asmuo negalės sumokėti pradinių arbitražo rinkliavų, taip pat kitų privalomų mokėjimų pradinėje arbitražo bylos nagrinėjimo stadijoje, kadangi Paveiktas asmuo negalės: (1) disponuoti savo lėšomis, esančiomis atidarytose kredito įstaigose sąskaitose, kurios įsikūrė tokias sankcijas taikančioje valstybėje; (2) tinkamai įgyvendinti pradinių arbitražo rinkliavų apmokėjimo ir kitų privalomų mokėjimų atlikimo pareigos, kadangi pervestos lėšos į arbitražo institucijos kredito įstaigoje atidarytas sąskaitas bus užšaldytos, jei tokios įstaigos įsikūrė sankcijas taikančioje valstybėje. Jei Paveiktas asmuo perves pradines arbitražo rinkliavas ir (ar) atliks kitus privalomus mokėjimus į arbitražo institucijos kredito įstaigoje atidarytas sąskaitas, kurios neįsikūrė sankcijas taikančioje valstybėje, toks elgesys gali būti laikomas sąmoningu ir tyčiniu sankcijų apėjimu (išvengimu)⁶⁶.

Darytina išvada, kad pradinių arbitražo rinkliavų (registravimo ir arbitravimo rinkliavų) nesumokėjimas suponuoja arbitražo bylos neiškilimą ar iškeltos arbitražo bylos sustabdymą ir (ar) nutraukimą, nes arbitražo šalis negalės įvykdyti savo prievolių arbitražo institucijai⁶⁷. Jei arbitražo šalis neatliks kitų privalomų mokėjimų (avanso dėl išlaidų padengimo ir (ar) nepateiks nuostolių atlyginimo užtikrinimo), tokios arbitražo šalies pareikštų reikalavimų nagrinėjimas gali būti sustabdytas ir (ar) jie gali būti arbitražo teismo iš dalies ar pilnai atmesti.

Arbitražo institucijų taisyklėse nerandama analogiškų teismo procese galiojančių normų, atleidžiančių nuo pradinių arbitražo rinkliavų sumokėjimo⁶⁸. Arbitražo šaliai nesumokėjus pradinių arbitražo rinkliavų, jos teisės apskritai nebus ginamos, nes arbitražo procesas paprasčiausiai neprasidės ar, jei prasidės, bus nutrauktas. Teisės doktrinoje taip pat nurodoma, kad bet kuri arbitražo šalis gali prašyti arbitražo institucijos mažinti arbitražo rinkliavos dydį arba išdėstyti jos sumokėjimą dalimis

64 Kompleksinių ginčų metu bei ginčų dėl didelių sumų priteisimo arbitražo šalys (dažniausiai – atsakovai) reikalauja kitos šalies pateikti nuostolių atlyginimo užtikrinimą arbitražo proceso pradžioje (Gaillard ir Savage, *supra note*, 2: 625). Nuostolių atlyginimo užtikrinimo instituto taikymas arbitražo praktikoje dažniausiai priklauso arbitražo teismo diskreicijai (SCC Arbitražo taisyklių 38 straipsnio 1 dalis, 2 dalies 2 punktas).

65 SCC Arbitražo taisyklių 38 straipsnio 3 dalis; LCIA Arbitražo taisyklės 25 straipsnio 4 dalis.

66 „Tarybos 2014 m. liepos 31 d. reglamentas (ES) Nr. 833/2014 dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į Rusijos veiksmus, kuriais destabilizuojama padėtis Ukrainoje“, *supra note*, 5.

67 Arbitražo teisės doktrinoje nurodoma, kad arbitražo šalys pagal jų susitarimą (sutartį) su arbitražo institucija įgyja tam tikrų prievolių: apmokėti arbitražo institucijų išlaidas; apmokėti arbitrų išlaidas ir jų honorarus pagal arbitražo institucijų patvirtintus tarifų sąrašus, taip pat mokėti avansus, jei jie taikomi (Rubino-Sammartano, *supra note*, 51: 415).

68 Teisminiuose procesuose bet kuri šalis teisės aktų nustatytais pagrindais ir tvarka gali būti atleista nuo žyminio mokesčio mokėjimo.

(jei tokias galimybes nustato arbitražo institucijos taisyklės), o *ad hoc* arbitražo metu galima ieškoti arbitro, kuris sutiktų išnagrinėti arbitražo bylą *pro bono*⁶⁹.

Vis dėlto tokie doktrininiai pasiūlymai nėra panacėja. Net jei Paveiktam asmeniui pavyktų atidėti pradinių arbitražo rinkliavų mokėjimą ir (ar) kitų privalomų mokėjimų atlikimą, toks sprendimas bus tik laikino pobūdžio. Net jei Paveiktas asmuo laimės arbitražo bylą, o pralaimėjusi arbitražo šalis turės atlyginti visas abiejų šalių patirtas arbitražo išlaidas, arbitražo teismas gali nuspręsti, kad arbitražo išlaidos turi būti paskirstytos lygiomis dalimis. Šią sudėtingą situaciją gali dar labiau komplikuoti ir kita aplinkybė – jei arbitražo byloje dalyvautų tik Paveikti asmenys. Šiuo atveju nė vienas iš šių asmenų negalėtų apmokėti jokių arbitražo išlaidų nesant kompetentingos institucijos leidimo, taigi, arbitražo procesas ne tik nebūtų užbaigtas galutinio arbitražo teismo sprendimo priėmimu, tačiau jis net nebūtų pradėtas.

3. Tarptautinių sankcijų poveikis arbitražo institucijoms ir arbitrams

3.1. Tarptautinių sankcijų poveikis arbitražo institucijos veiklai

Kaip jau minėta šio straipsnio 3.3 dalyje, faktiškai kiekviena arbitražo institucija taiko savo nustatyto dydžio rinkliavas, skirtas padengti arbitražo institucijos paslaugas, patalpų išlaikymo išlaidas, darbuotojų atlyginimus, publikacijas ir t. t. Visos šios išlaidos yra įtraukiamos į arbitražo išlaidas⁷⁰, kurias privalės atlyginti arbitražo šalys. Taigi, arbitražo institucijos iš esmės finansiškai laikosi iš surinktų savo pačių patvirtintų arbitražo rinkliavų.

Be abejonės, tarptautinių sankcijų akivaizdoje arbitražo institucijos susiduria su atitinkamais iššūkiais – jos turi rasti būdų, kaip išlaikyti savo populiarumą ir reputaciją⁷¹ bei nepažeistų galiojančių teisės aktų reikalavimų, susijusių su sankcijų įgyvendinimu. Atitinkamai nuo arbitražo institucijos populiarumo ir reputacijos priklauso administruojamų arbitražo bylų skaičius. Kaip nurodyta ICC, LCIA ir SCC 2015 m. birželio 17 d. bendrame pranešime, skirtame pateikti gaires į sankcijų sąrašus patekusiems Rusijos subjektams, kai kurios ES teritorijoje įsteigtos arbitražo institucijos turi nuolatinį ir reikšmingą arbitražo bylų srautą, kuriose dalyvauja Rusijos ir NVS šalys, o kai kuriose arbitražo institucijose stebimas bylų skaičiaus padidėjimas⁷².

69 Mikelėnas, *supra note*, 1: 8.

70 Alan Redfern ir kt., *Law and Practice of International Commercial Arbitration*, 4th ed. (London: Sweet & Maxwell, 2004), 51.

71 Didžiausias sankcijų poveikis arbitražo institucijoms – potenciali žala arbitražo institucijų, kaip neutralių, veiksmingų ir nepriklausomų arbitražines bylas administruojančių institucijų, įvaizdiui (reputacijai) (Hunt ir kt., *supra note*, 10).

72 „The potential impact of the EU sanctions against Russia on international arbitration administered by EU-based institutions“, žiūrėta 2021 m. balandžio 25 d., https://sccinstitute.com/media/80988/legal-insight-icc_lcia_scc-on-sanctions_17-june-2015.pdf.

ICC, LCIA ir SCC 2015 m. birželio 17 d. bendrame pranešime taip pat nurodė, kad sankcijos iš esmės nepaveikė arbitražo procedūrų, išskyrus tik tai, kad arbitražo šalims teks imtis papildomų administracinių veiksmų: Paveikti asmenys, prieš pateikdami Pranešimą apie arbitražą, turi kreiptis į atitinkamą kompetentingą instituciją su prašymu įgyvendinti išimtį bei atšaldyti atitinkamas lėšas ar ekonominius išteklius⁷³. Toks globaliai žinomų ir autoritetingų arbitražo institucijų „raminantis“ pareiškimas yra natūralus, nes šios tarptautiniu lygiu pripažintos institucijos rizikuoja ne tik negauti reikšmingo pajamų šaltinio, bet ir užleisti savo vietą tiesioginiams konkurentams – Azijoje įsteigtoms arbitražo institucijoms⁷⁴, t. y. valstybėse, kurios didžiąja dalimi netaiko tarptautinių sankcijų. Iliustratyvus pavyzdys – didėjantis HKIAC bei SIAC populiarumas. HKIAC yra įsteigtas Honkonge, jurisdikcijoje, kurioje netaikomos sankcijos Rusijos subjektams, *inter alia*, HKIAC vienai iš nedaugelių arbitražo institucijų buvo leista administruoti arbitražinius ginčus Rusijoje⁷⁵. SIAC įsteigtas Singapūre, jurisdikcijoje, kurioje taip pat netaikomos sankcijos Rusijos subjektams⁷⁶. Taip dėl didėjančio HKIAC bei SIAC populiarumo ES arbitražo institucijos praranda savo populiarumą, proporcingai mažėja ir administruojamų arbitražinių bylų, atitinkamai ir pajamų.

Taip pat pastebima, kad ES arbitražo institucijos pradėjo rodyti iniciatyvą – arbitražo taisyklėse pradėjo kurti atitikties teisės aktų reikalavimams procedūras. Pavyzdžiui, LCIA Arbitražo taisyklių 24A straipsnis numato, kad LCIA turi teisę atsisakyti priimti ar atlikti mokėjimus, jei nustatys, kad tokie veiksmai gali pažeisti sankcijų režimą⁷⁷. Pagal LCIA Arbitražo taisyklių 24A straipsnio 11 dalį (arba – 24.11) arbitražo šalys susitaria pateikti LCIA bet kokią informaciją ir (arba) dokumentus, kuriuos LCIA pareikalavo pateikti, siekiant atlikti atitiktį teisės aktų reikalavimams. Taigi, LCIA gali reikalauti pateikti informaciją apie arbitražo šalių tapatybes ir galutinius naudos gavėjus ir kitą informaciją su tikslu įgyvendinti atitikties procedūras⁷⁸. Analogiškos informacijos pateikimo reikalauja ir SCC⁷⁹.

Taigi, stebima tendencija, kad Paveikti asmenys, kaip antai į sankcijų sąrašus įtraukti Rusijos subjektai, susiduriantys su arbitražinių išlaidų apmokėjimo sunku-

73 *Ibid.*

74 Olga Boltenko, „Hong Kong Emerges as Russia’s Refuge while the EU’s Sanctions Cripple Major Russian Businesses“, *Kluwer Arbitration Blog*, 2014 m. lapkričio 24 d., žiūrėta 2021 m. balandžio 25 d., <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2014/11/24/hong-kong-emerges-as-russias-refuge-while-the-eus-sanctions-cripple-major-russian-businesses/>.

75 Kroll, *supra note*, 12: 5; Svetlana Kazachenok, „The Impact of the Global Sanctions Policy on Arbitrating by the International Commercial Arbitration Courts: Risks and Prospects for the Russian Federation“, *Legal Concept* 19, 2 (2020), 27.

76 Kroll, *op. cit.*, 6; Kazachenok, *op. cit.*, 26.

77 LCIA Arbitražo taisyklių 24A straipsnio 10 dalis (arba – 24.10).

78 Hunt ir kt., *supra note*, 10.

79 „Q&A on the EU sanctions against Russia“, žiūrėta 2021 m. balandžio 25 d., https://sccinstitute.com/media/72854/sanctions-q-and-a_8-jan-2016.pdf.

mais tarptautines sankcijas taikančiose valstybėse, ieško alternatyvių jurisdikcijų, kuriose netaikomos tarptautinės sankcijos jų atžvilgiu ir kuriose piniginės lėšos, skirtos arbitražo išlaidoms apmokėti, nebus įšaldytos arbitražo institucijų kredito įstaigų sąskaitose. Todėl Paveiktiems asmenims palankiomis tampa Azijos valstybės. Arbitražo institucijos, įsteigtos sankcijas taikančioje valstybėje, ieško būdų, kaip išlaikyti savo populiarumą ir administruojamų arbitražo bylų skaičių, atitinkamai gauti didesnę pelną iš arbitražo bylų administravimo paslaugų teikimo. Šiuo tikslu tokios arbitražo institucijos pradėjo kurti atitikties teisės aktų reikalavimams procedūras, kurias padėtų Paveiktiems asmenims, taip pat ir arbitrams bei kitiems su konkrečia arbitražo byla susijusiems asmenims operatyviai gauti visus reikiamus leidimus iš kompetentingų institucijų, siekiant įgyvendinti tarptautinių sankcijų išimtis.

3.2. Tarptautinių sankcijų poveikis arbitrų veiklai

Arbitrai – fiziniai asmenys, įgalioti vesti atitinkamą arbitražo procesą bei priimti galutinį sprendimą ginčo atžvilgiu⁸⁰. Analogiškai kaip ir arbitražo institucijų situacijoje, tarptautinės sankcijos taip pat gali turėti poveikį arbitrams, ypač tiems, kurie yra tarptautines sankcijas taikančių valstybių piliečiai ir (ar) šioje valstybėje vykdo ekonominę veiklą. Tarptautinės sankcijos gali paveikti arbitro apsisprendimą arbitruoti ginčą dėl kelių priežasčių:

1) Arbitrai gali negauti savo honorarų ir išlaidų apmokėjimo.

Tiek *ad hoc*, tiek institucinio arbitražo metu arbitrai arbitruoja ginčus atlyginamai⁸¹. Honoraro dydis ir su arbitražo bylos nagrinėjimu susijusių išlaidų kompensavimo užtikrinimas yra vieni iš pagrindinių veiksnių, į kuriuos atsižvelgia arbitrai, prieš išreikšdami sutikimą arbitruoti konkretų ginčą. Tačiau tarptautinių sankcijų taikymo kontekste arbitrai ne visada gali būti garantuoti, kad kompetentinga institucija suteiks leidimą įgyvendinti išimtį ir leisti Paveiktam asmeniui apmokėti pradines arbitražo rinkliavas ir (ar) atlikti kitus privalomus mokėjimus. Be to, kompetentinga institucija taip pat gali neleisti Paveiktam asmeniui apmokėti arbitražo išlaidas pagal galutinį arbitražo sprendimą, dėl to arbitrai negautų honorarų. Papildomai atkreiptinas dėmesys, kad kredito įstaigos, įsikūrusios sankcijas taikančioje valstybėje, gali reikalauti Paveiktų asmenų pateikti papildomą informaciją dėl jų tapatybės, galutinių naudos gavėjų ir pan., kuri gali lemti arbitrų honorarų ir išlaidų apmokėjimo nukėlimą tam tikram laikui.

2) Arbitrai gali atsisakyti arbitruoti ginčą dėl ilgų ir komplikuočių kompetentingų institucijų leidimų išdavimo procedūrų.

Ypač *ad hoc* arbitražo metu arbitrams, kurie yra sankcijas taikančios valstybės piliečiai arba joje vykdo ekonominę veiklą, gali būti nustatyta pareiga gauti leidimą iš

80 Arbitru gali būti bet kuris fizinis asmuo, nebūtinai turintis teisinį išsilavinimą (Redfern ir kt., *supra note*, 70: 194).

81 Gaillard ir Savage, *supra note*, 2: 625.

kompetentingos institucijos į honoraro ir išlaidų, susijusių su arbitražo bylos nagrinėjimu, kompensacijos gavimą tiesiogiai iš Paveikto asmens⁸². Taip pat arbitrams gali tekti gauti leidimą iš kompetentingos institucijos naudotis į arbitro kredito įstaigos sąskaitą Paveikto asmens pervestu honoraru ir kitomis sumomis, skirtomis apmokėti arbitro su bylos nagrinėjimu susijusias išlaidas. Išskirtiniais atvejais arbitrams gali tekti gauti leidimą iš kompetentingos institucijos dėl konkretaus arbitro skyrimo nagrinėti arbitražo bylą, kurioje viena iš šalių yra Paveiktas asmuo. Visas leidimų išdavimo procesas dažnu atveju yra komplikuoatas (arbitrui tektų atskleisti arbitražo bylos aplinkybes, arbitražo šalių tapatybes ir galutinius naudos gavėjus ir t. t.) ir gali užtrukti iki kelių mėnesių. Taigi, tai gali tapti priežastimi, dėl kurios arbitrai nesutiks arbitruoti ginčą, kuriame viena iš šalių bus Paveiktas asmuo.

3) *Arbitrų atžvilgiu gali būti pritaikytos antrinės sankcijos, dėl ko nukentės jų reputacija.*

Arbitrai natūraliai norės vengti tarptautinių sankcijų pažeidimo. Jie gali bijoti, kad atitinkamos vietos valdžios institucijos vertins, kad arbitrai iš esmės bendradarbiauja su Paveiktu asmeniu, o dėl to arbitrai potencialiai galėtų būti skirta bausmė ir (ar) jo atžvilgiu galėtų būti pritaikytos antrinės sankcijos⁸³. Baudų ar antrinių sankcijų taikymas arbitrams gali mesti šešėlį jų reputacijai⁸⁴. Panaši situacija nutiko Teresai Cheng SC, Honkongo justicijos (teisingumo) sekretorei. Teresa Cheng SC buvo pirma azijietė, kuri tapo Chartered Institute of Arbitrators instituto prezidente ir nuo 2017 m. trejus metus vadovavo HKIAC, *inter alia*, buvo ICSID tribunolų arbitre⁸⁵. 2020 m. Teresai Cheng SC dėl jos politinės veiklos JAV Finansų departamentas pritaikė sankcijas. Nors Teresai Cheng SC nebuvo pritaikytos sankcijos dėl jos kaip arbitrės veiklos, tačiau pats tokių sankcijų pritaikymas buvusiai ICSID tribunolų arbitrei meta neigiamą šešėlį jos reputacijai ir galimybėms vėl arbitruoti tarptautinius investicinius ginčus.

Teisės doktrinoje akcentuojama, kad arbitro imunitetas⁸⁶ neatleis arbitrų nuo sankcijų režimo pažeidimų ir nepanaikins būtinybės atlikti išsamias atitikties procedūras⁸⁷. Tokios atitikties procedūros yra analogiškos toms, kurias taiko arbitražo institucijos: būtina surinkti visą informaciją apie arbitražo šalių tapatybes, tiesioginius

82 Kroll, *supra note*, 12: 3.

83 Masumy ir Ahuja, *supra note*, 7.

84 Jei arbitras turi blogą reputaciją, mažai tikėtina, kad jis bus paskirtas nagrinėti atitinkamo arbitražo ginčą (Mauricio Duarte, „Reputation Arbitration: Building a Decentralized Reputation System for Arbitrators?“, *Kluwer Arbitration Blog*, 2018 m. liepos 26 d., žiūrėta 2021 m. balandžio 26 d., <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2018/07/26/reputation-arbitration-building-decentralized-reputation-system-arbitrators/>).

85 Alison Ross, „Cheng hit with US sanctions“, *Global Arbitration Review*, 2020 m. rugpjūčio 12 d., žiūrėta 2021 m. balandžio 28 d., <https://globalarbitrationreview.com/cheng-hit-us-sanctions>.

86 Dauguma nacionalinių įstatymų suteikia arbitrams platų imunitetą, susijusį su proceso eiga (Gaillard ir Savage, *supra note*, 2: 588–593).

87 De Brabandere ir Holloway, *supra note*, 11: 21.

naudos gavėjus; patikrinti, ar atitinkama arbitražo šalis yra įtraukta į sankcijų sąrašus ir (ar) yra įtraukti tiesioginiai jų naudos gavėjai; nustatčius, kad viena iš arbitražo šalių ar jos tiesioginis naudos gavėjas yra įtraukta į sankcijų sąrašus, būtina sužinoti, ar atitinkamas sankcijų reguliavimas numato išimtį, pagal kurią tokia šalis galėtų padengti arbitražo išlaidas (įskaitant pradines arbitražo rinkliavas ir kitus privalomus mokėjimus); į kurią kompetentingą instituciją būtina kreiptis dėl išimties įgyvendinimo.

Pasaulinėje praktikoje nėra atsakymų, kiek arbitras šiuo atveju turi būti aktyvus, atlikdamas atitikties vertinimo procedūras; ar tuo atveju, jei tokias procedūras atlieka išimtinai arbitražo institucija, arbitras turi atlikti atitikties vertinimą *ex officio* ar ne; ar „nežinojimo apie sankcijas“ išlyga⁸⁸ taikoma arbitrams, jei jie nesurinks visos informacijos apie Paveiktą asmenį, nors galėjo įtarti, kad šis asmuo įtrauktas į asmenų, kuriems taikomos sankcijos, sąrašus. Taigi pasaulinėje praktikoje dar nėra sukurtų gairių arbitrams, kurios padėtų atsakyti į šiuos klausimus. Tačiau, nepriklausomai nuo tokių gairių trūkumų, teisės praktikai siūlo arbitrams pirmiausia apsvarstyti, ar jų pačių valstybės taikomos sankcijos gali turėti įtakos jų nešališkumui ar nepriklausomumui, kadangi arbitrai greičiausiai turės atsižvelgti į jų valstybės taikomas sankcijas⁸⁹, *inter alia*, turės nustatyti, ar jų priimami sprendimai konkrečioje arbitražo byloje nepažeistų jų pačių nacionalinės teisės⁹⁰. Pagrįstos abejonės dėl arbitro nepriklausomumo ar nešališkumo šiuo atveju gali tapti pagrindu ginčyti arbitro paskyrimą⁹¹.

Išvados

Atlikus mokslinį tyrimą prieita prie išvados, kad tarptautinių sankcijų taikymas Paveikto asmens atžvilgiu pagal skirtingų valstybių teismų praktiką *per se* nesudaro pagrindo nacionaliniams teismams laikyti arbitražinį susitarimą negaliojančiu ir Niujorko konvencijos 2 straipsnio 3 dalies pagrindu priimti ieškinį. Šiuo atveju pats arbitražo teismas, remdamasis kompetencijos-kompetencijos doktrina, turi nuspręsti dėl savo jurisdikcijos ir dėl arbitražo susitarimo galiojimo.

Tarptautinės teisės subjektai, nustatydami tarptautinių sankcijų apimtį, faktiškai visada nustato konkrečias tarptautinių sankcijų taikymo išimtis. Dažniausiai tarp-

88 Daugelis teisės aktų / sprendimų, kurių pagrindu taikomos sankcijos, numato išlygą, pagal kurią „Fiziniams ir juridiniams asmenims, subjektams arba organizacijoms neatsiranda jokia atsakomybė, jei jie nežinojo ir neturėjo pagrįstos priežasties įtarti, kad savo veiksmais pažeistų šiame reglamente nustatytas priemonės“ („Tarybos 2014 m. liepos 31 d. reglamentas (ES) Nr. 833/2014 dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į Rusijos veiksmus, kuriais destabilizuojama padėtis Ukrainoje“, *supra note*, 5: 10 straipsnis).

89 Hunt ir kt., *supra note*, 10.

90 Justin D'Agostino, „When the East Meets the Far East: The Impact of Russian Sanctions on Commercial Arbitration in Asia“, *Kluwer Arbitration Blog*, 2015 m. balandžio 30 d., žiūrėta 2021 m. balandžio 30 d., <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2015/04/30/when-the-east-meets-the-far-east-the-impact-of-russian-sanctions-on-commercial-arbitration-in-asia/>.

91 *Ibid.*

tautinės sankcijos išimtimi nustatoma teisė Paveiktiems asmenims apmokėti savo teisinės išlaidas, *inter alia*, pagrįstus mokesčius už profesines paslaugas. Tokio turinio tarptautinės sankcijos išimtis suteikia teisę Kompetentingai institucijai leisti nutraukti tam tikrų išaldytų lėšų ar ekonominių išteklių išaldymą arba leisti naudotis tam tikromis lėšomis ar ekonominiais ištekliais tais atvejais, kai konkreti tarptautinė sankcija apriboja Paveikto asmens galimybę apmokėti pradines arbitražo rinkliavas ir atlikti kitus privalomus mokėjimus ir taip nukreipti ginčą į arbitražą.

Išimtiniais atvejais tarptautinių sankcijų išimčių tekstų nekokybiški vertimai gali tapti priežastimi, dėl kurios atitinkamos valstybės kompetentingos institucijos gali nepagrįstai atsisakyti įgyvendinti konkrečią tarptautinės sankcijos išimtį – leisti Paveiktiems asmenims apmokėti pradines arbitražo rinkliavas ir atlikti kitus privalomus mokėjimus. Tokios faktinės situacijos galima išvengti pasinaudojant gerąja atskirų valstybių taikytinų sankcijų išimčių taikymo praktika. Tarptautinės teisės subjektai gali pasinaudoti JAV sankcijų režimo Irano atžvilgiu nustatytų išimčių pavyzdžiu – praplėsti (papildyti) išimties tekstą taip, kad jos tekstuose nustatytų galimybę inicijuoti ir vykdyti teisinius procesus, įskaitant administracinius, teisminius ir arbitražinius, taip pat procesus tarptautiniuose tribunoluose.

Tarptautinės sankcijos gali tapti priežastimi atsisakyti arbitražo bylos inicijavimo. Daugelis arbitražo institucijų arbitražo taisyklių įtvirtina pradinių arbitražo rinkliavų sumokėjimo, taip pat kitų privalomų mokėjimų atlikimo privalomumą. Tuo atveju, jei dėl pritaikytų tarptautinių sankcijų Paveiktas asmuo negalės sumokėti pradinių arbitražo rinkliavų, arbitražo byla nebus iškelta ar, net jei ir bus iškelta, arbitražo procesas bus sustabdytas ir (ar) nutrauktas. Jei arbitražo šalis neatliks kitų privalomų mokėjimų, arbitražo šalies pareikštų reikalavimų nagrinėjimas gali būti sustabdytas ir (ar) jie gali būti arbitražo teismo iš dalies ar pilnai atmesti.

Tarptautinės sankcijos *per se* nesuspenduoja arbitražo institucijų, administruojančių arbitražo bylas, veiklos. Tačiau arbitražo institucijos turi išvystyti atitikties teisės aktų reikalavimams procedūras, kaip tai padarė LCIA. Tokios atitikties procedūros gali padėti nustatyti, ar atitinkamas asmuo patenka į tarptautinių sankcijų sąrašus, kokios sankcijos ir jų išimties taikomos jo atžvilgiu, į kokias kompetentingas institucijas jis turi kreiptis ir kokius tiksliai prašymus turi formuoti atsakingai kompetentingai institucijai.

Mokslinio tyrimo metu nustatyta, kad arbitrai, sužinoję, jog arbitražo šalis įtraukta į tarptautinių sankcijų sąrašus, turi ne tik vadovautis atitinkamos arbitražo institucijos atlikto atitikties vertinimo rezultatais (jei toks procesas buvo atliktas), tačiau turi papildomai įvertinti, ar jų priimami (ar būsiami) sprendimai konkrečioje arbitražo byloje nepažeistų jų pačių nacionalinės teisės. Kompleksinės ir ilgos atitikties vertinimo procedūros, *inter alia*, kompetentingų institucijų leidimų įgyvendinti sankcijų išimtis gavimo procesas gali tapti pagrindu arbitrai atsisakyti arbitruoti konkretų ginčą ir taip apsaugoti nuo bet kokios menkiausios sankcijų reguliavimo pažeidimo rizikos (baudų ar antrinių sankcijų taikymo).

THE PROBLEMATIC ISSUE OF THE IMPACT OF INTERNATIONAL SANCTIONS ON THE INITIATION OF ARBITRATION AND THE CONDUCT OF ARBITRATION PROCEEDINGS

Dmitrij Mačiugin

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *In this article, the author analyzes the problem of the impact of international sanctions on the initiation of arbitration and the conduct of arbitration proceedings, which is little-studied in international legal doctrine. This research revealed that international sanctions do not affect the validity of the arbitration agreement per se, but could affect the ability of designated subjects to pay arbitration fees, inter alia making other mandatory payments in the course of arbitration due to which the arbitration may not be initiated or may be terminated. International sanctions do not suspend the activities of arbitration institutions per se. Arbitration institutions shall develop compliance mechanisms that facilitate the rapid finding of certain solutions for arbitration institutions and other subjects in the context of the application of international sanctions. Arbitrators should also conduct compliance procedures to, inter alia, further assess whether their decisions in a particular arbitration case would not violate their own national laws.*

Keywords: *international arbitration, restrictive measures, sanctions, arbitration agreements, institution arbitration, arbitrators.*

Dmitrij Mačiugin, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakultetas (Teisės mokykla) (teisės bakalauras, 2018 m.) ir Vilniaus universiteto Teisės fakultetas (teisės magistras, 2020 m.), advokatų profesinės bendrijos „Motieka ir Audzevičius“ teisininkas ir advokato padėjėjas, „Young International Arbitration Group“ (YIAG) narys. Mokslinių tyrimų sritys: tarptautinė privatinė teisė ir Europos Sąjungos teisė, tarptautinis komercinis ir investicinis arbitražai. Šiuo metu Mykolo Romerio universiteto Mykolo Romerio teisės mokyklos Viešosios teisės instituto asistentas.

Dmitrij Mačiugin, graduate of the Faculty of Law at the Law School of Mykolas Romeris University (Bachelor of Laws, 2018) and the Faculty of Law at Vilnius University (Master of Laws, 2020), advocate's assistant and lawyer at the Professional Legal Partnership “Motieka and Audzevičius”, member of the Young International Arbitration Group (YIAG). Research interests: international private law and European Union law, international commercial and investment arbitration. Assistant at the Institute of Public Law at the Law School at Mykolas Romeris University.